

Tove Austad og Rune Ytreberg.

"Himmelgrå"

Samlet publisering:

TV-dokumentarer: 01.september 2009 i NRK Brennpunkt: "Himmelgrå".

Dagsnytt radio 01.09.09 radio; Dagsrevyen 01.09.09; Div nettartikler; nrk.no
3.november; 12' "Himmelgrå- 2 Folkemøte" NRK Brennpunkt TV

Redaksjon og redaksjonsadresse

NRK Brennpunkt

Bj Bjørnsons pl 1

0340 Oslo

Journalistenes adresse og telefon nummer.

Tove Austad, Thygesonsvei 26, 0667 Oslo, mob 91574958
Rune Ytreberg, M. Urdalsvei 17, 9011 Tromsø, tel 7761200

1. Redegjørelse for arbeidet

A) Når og hvordan kom arbeidet i gang, hva var ideen som startet det hele?

Vi hadde lenge interessert oss for problemene som oppstår hver gang man skal etablere et asylmottak i Norge. Protestene fra nærmiljøene til mottakene kommer nesten hver gang, men blir ofte overhørt av UDI som må skaffe plasser til alle som kommer inn i landet. Det er et dilemma, og en konflikt som de siste årene har blitt tydeligere og tydeligere - siden asylsøkerstrømmen bare vokser.

Da vi hørte historien om den lille bygda Skrolsvik, med 81 innbyggere, som skulle ta imot 100 asylsøkere fikk vi umiddelbart ideen. Vi ville følge hele prosessen med etableringen av mottaket. Kommunestyret hadde vedtatt at de bare ville ha 30 - 40 asylsøkere, mens bygdelaget synes at rundt 20 var nok. Men UDI overkjørte befolkningen, som igjen ble forbannet og bekymret. Brennpunktredaksjonen ville finne ut hvordan det kom til å gå, ift folket i bygda, kommunestyret, bygdelaget og asylsøkerne selv.

Mottaket skulle åpne bare et par uker etter at vi fikk ideen, så redaksjonsledelsen i Brennpunkt tok en produksjonsbeslutning veldig raskt, riktignok med en kalkulert risiko for at vi ikke ville få noe. Tove Austad er både journalist og fotograf, (videojournalist) og er opptatt av å være til stede og filme når ting faktisk skjer, istedenfor å måtte gjenfortelle når det hele er over. Det var viktig å komme fort i gang, så etter noen få telefoner dro hun av sted til Skrolsvik i Troms. Den første turen gikk 04.12.08.

Den eneste overnattingsmuligheten i rundt 10 miles omkrets var en gammel nedlagt skole. Der installerte hun seg, som eneste gjest. Da filmen var ferdig, over et halvt år senere, hadde hun bodd der alene til sammen 25 netter. Oppgaven vi hadde startet på skulle vise seg å bli ganske omfattende.

B) Hva var den sentrale problemstilling ved starten av prosjektet?

Før den første turen formulerte vi dette premisset/denne hypotesen:

Himmelgrå ("En trygg havn")

Premiss: UDIs desperate jakt etter asylmottaksplasser fører til manglende kontroll med hvem som får ansvaret for mottak, og uholdbare forhold for asylsøkere og lokalbefolkning.

Historien

Lite øysamfunn med 95 innbyggere må mot sin vilje ta imot 100 asylsøkere + plassere 20 flyktninger.

Hvordan blir møtet mellom lokalbefolkning og asylsøkere? Klarer kommunen å skaffe skoleplasser, helsetilbud, tolker osv? Hvordan går det med driften av mottaket?

Dette var en problemstilling /et premiss vi regnet med å måtte justere underveis. Vi ønsket å gå inn i prosjektet mest mulig åpent, og hadde i motsetning til vanlig arbeidsmetode i Brennpunkt ikke gjort mye research før vi startet opptak. I denne type prosesser er jo faktisk opptakene en del av researchen.

Målet var å komme tettest mulig på menneskene i bygda Skrolsvik, som skulle ta i mot de 100 asylsøkerne, fra første dag - og selvsagt også de som skulle drive asylmottaket og asylsøkerne selv.

Mens Tove jobbet med å komme i kontakt med alle aktørene - og få på plass avtaler i Skrolsvik, satte researcher Rune Ytreberg, som skulle gjøre en undersøkelse av det selskapet som hadde fått ja til å drive asylmottaket. Ved søk i A-tekst og Bizweb og en ringerunde til Finnsnes der mannen hadde drevet flere selskaper, fant Rune at mannen som skulle drive mottaket hadde en problematisk historie når det gjaldt næringsvirksomhet.

Så vi utvidet premisset:

Selskapet som skal drive mottaket har store økonomiske problemer og drives uten egenkapital. Mottaksleder og deleier av selskapet har tidligere gått konkurs flere ganger.

Hva slags betydning vil det ha for driften av asylmottaket, for asylsøkerne og for bygdefolket, at selskapet som skal drive mottaket har så stor gjeld?

Rent metodisk ventet Tove over en måned med å sette seg inn i denne researchen, for å kunne observere alle aktørene mest mulig nøytralt den første tiden.

Vi mente det var viktig å følge mottakslederen, asylsøkerne og lokalbefolkningen like tett, for å lage et mest mulig balansert program. Det vi laget var en følgedokumentar – Brennpunkt møter virkeligheten mens det skjer.

C) Redegjør kort for hva som er genuint nytt i saken (sett mot evt. tidligere offentliggjort informasjon).

Det er tidligere laget reportasjer og skrevet reportasjebøker som viser hvordan asylsøkere har det på norske asylmottak. Det har også vært laget flere reportasjer om ”asylbaroner” og andre som skor seg på å drive asylmottak.

Vi mener likevel denne dokumentaren gjør noe nytt. Det er sjelden en reporter følger en bygd og et asylmottak så tett, over så lang tid. Dokumentaren dokumenterer hvordan en bygd opplever å få et mottak, hvordan asylsøkere opplever å komme til et mottak, og hvordan UDI og mottaksledelsen behandler bygdefolket og asylsøkerne.

Undersøkelsens grundighet bestod blant annet av at Tove brukte lang tid, med 25 overnattingsdøgn spredt over et halvt år i bygda og på mottaket. På den måten oppnådde hun tillit hos lokalbefolkning og blant asylsøkere.

Det gjorde at hun kunne fortelle en helt annen historie om UDI og asylmottakets ledelse enn journalistene som var på korte reportasjeturer til mottaket.

Samtidig har researcher Rune gått svært grundig inn i regnskapene til familieselskapet som driver Senjehesten, og gjennom egen regnskapsanalyse avdekket at dette er et selskap som er teknisk konkurs.

Ved å gå gjennom regnskapene til Senjehesten og morselskapet, og sammenligne dette med anbudsdocumentene og kontrakten mellom UDI og Senjehesten, kunne han avdekke at selskapet Senjehesten lar UDI betale en husleie for Senjehestens lokaler som er ca en million kroner høyere pr år enn det selskapet selv betalte til morselskapet. UDIs penger for drift av asylmottak går dermed til å betale ned gjeld i selskap som er insolvent, med en deleier som har en rekke konkurser bak seg.

Brennpunkts arbeid viser hvilke konsekvenser de økonomiske hensyn fører til ved etablering av et nytt asylmottak; UDI vil drive økonomisk fornuftig ved å ha store mottak, og mottaksledelsen vil spare penger. Dette får konsekvenser for lokalbygda (Skrolsvik) som får et stort mottak de ikke ønsker, og for asylsøkerne som får et dårligere tilbud enn de har krav på, ift losji, helseoppfølging, aktiviteter etc..

NRKs nyhetsavdeling samarbeidet med Brennpunkt i denne saken, og det samarbeidet avdekket hvordan UDI konsekvent overkjører kommunene når mottak etableres i kommunene.

Dette kommer vi tilbake til senere i rapporten.

D) Beskrivelse av organiseringen av arbeidet, metodebruk, kildebruk, problem underveis

Det metodiske arbeidet med denne dokumentaren var **kombinasjonen** av den observerende metode; *research mens kamera går*, og den *klassisk undersøkende* metode.

Prosjektet var preget av at vi opparbeidet et veldig bredt **muntlig kildenettverk**, med folk som vanligvis ikke kommer til orde, pluss mye egen **observasjon**, som igjen førte oss til **skriftlige kilder**.

I Brennpunkt har vi ofte gjort svært grundig research **før** vi starter opptak. Her var det motsatt: Vi ventet ikke til vi hadde alt gjennomdokumentert før vi startet opptak og intervjuer, men jobbet parallelt med proseshistorien og researchen helt frem til sending.

Research mens kamera går, (henge-på-butikken-metoden)

Vi organiserte arbeidet slik at Tove, som videojournalist, jobbet med tilgang og var til stede i bygda og på mottaket, der hun klarte å komme til.

Samtidig hadde hun daglig kontakt med og drev research i forhold til asylsøkere, kommunen, helsepersonell, lokalbefolkningen og mottaksledelsen. Dette parallelle arbeidet foregikk i hele perioden fra 01.12.08 frem til sending 01.09.09. I perioder bodde Tove i bygda uten å få gjort noen opptak. Det var fordi det var vanskelig å opparbeide seg et skikkelig kildenett på telefon fra Oslo. Få asylsøkere står i telefonkatalogen, og vi fikk ikke tilgang til beboerlister. Dessuten kom det nye beboere nesten hver dag den første tiden.

I starten av prosjektet klarte vi ikke å få en avtale med asylmottaket. Videojournalisten var uønsket på området. De fleste kildene hun opparbeidet seg traff hun derfor på

den eneste butikken i bygda. Dit kom lokalbefolkningen, ansatte på mottaket og asylsøkerne.

En viktig metode ble rett og slett at Tove hang på butikken og snakket med folk. På den måten hørte vi en mengde **historier**, og mange ga oss spor i forhold til hva vi skulle jobbe videre med. Hva var bare rykter, og hva var sant?

Mange i bygda lurte veldig på hva som foregikk på mottaket, for de fikk ingen informasjon, og mottaket ligger ute av syne for bygda. Isolert i en vik ca 2 km fra butikken.

Det var viktig for oss å komme inn på asylmottaket for å **observere**, og for å få snakket med asylsøkerne som ikke kom til butikken. Det var som regel mennene som gikk den lange veien på glatta i kulda, mens kvinnene var igjen inne på mottaket.

Metoden var altså nærgående observasjon og intervju med kamera av muntlige kilder, supplert med klassisk research av offentlige aktører rundt og undersøkende research av hovedsakelig skriftlige kilder gjort av researcher annet sted.

Hensikten med å være tilstede og observere var å kunne få tillit fra kildene, slik at vi fikk tilgang til å dokumentere hendelser og situasjoner på film. Samtidig brukte vi klassisk undersøkende research av bl.a. skriftlige kilder, for å avdekke ting som ikke lot seg avklare ved kun muntlige kilder i bygda eller på mottaket.

Arbeidsfordelingen mellom oss gjorde at vi fikk informasjon fra forskjellige kilder som utfylte hverandre.

Etterhvert kunne researchen Rune gjorde og som undersøkte selskapet Senjehestens økonomi, forklare ting som Tove hadde observert skjedde på mottaket. Selskapet Senjehesten hadde behov for å spare penger; derfor var det så få aktiviteter der for asylsøkerne, derfor startet daglig leder Dag Olsen butikk i kjelleren, skrudde ut lyspærer i gangene og fjernet varmeovner.

Disse opplysningene og observasjonene, tvang nesten fram research på Olsens økonomiske disposisjoner og rulleblad. Kartleggingen av økonomien gjorde at vi etter hvert ble mer oppmerksomme på at konflikter på mottaket kunne skyldes økonomiske forhold.

Starten og problem underveis

Det var naturligvis helt avgjørende for den observerende og dokumenterende metoden, å få tilgang og tillatelse til å filme.

Tilgang til bygdefolket og representanter for kommunen gikk bra. De var lette å få i tale helt fra begynnelsen, de hadde mye på hjertet og stilte mer enn gjerne opp. Kommunen var opptatt av åpenhet, og lot meg filme på møter mellom partene.

Men å få tilgang til og avtaler med noen av de ansatte eller de ansvarlige på det som skulle bli asylmottak, var veldig vanskelig. De tok ikke telefonen, og svarte ikke på mail. Vi bestemte oss for at Tove likevel skulle reise opp og starte filming av forberedende møter, selv om hun ikke fikk kontakt med mottaksledelse.

Alle de andre partene hadde godtatt vår tilstedeværelse og filming. En del av metoden var å filme som om det var det mest naturlige i verden, uten å spørre når vi først var til stede. Det kom ingen protester fra mottaksleder. På den måten fikk vi dokumentert den grunnleggende konflikten mellom bygdelaget, kommunen, UDI og mottaksledelsen på tape.

Når møtene var over benyttet vi anledningen til å få snakket med mottaksleder Dag Olsen.

Vi ville gjerne være tett på og følge arbeidet på asylmottaket de siste dagene før oppstart. Det var bare 3 uker siden mottaket hadde fått ja til å starte opp, hvordan skulle de klare å ta imot asylsøkerne på så kort varsel, hvordan jobbet de for å kunne tilfredsstille UDIs krav og regler før oppstart? Det var viktig å være til stede, for å få den delen av prosessen. Men det var Dag Olsen ikke interessert i. Vi måtte gi opp å følge det forberedende arbeidet på mottaket. Men vi klarte å få tillatelse til å filme asylmottaket på åpningsdagen, gjennom å innhente adgang fra UDI. På åpningen var det også mange andre pressefolk til stede.

Ambisjonen var å følge de første asylsøkerne idet de ankom. Planen var å filme første pulje helt fra transittmottaket i Oslo til havgapet i Skrolsvik. Det viste seg umulig, men vi klarte å få UDI til å fortelle oss hvilket fly de antakelig ville fly med oppover. Vi booket billett på det flyet, og spurte de i køen som så ut som asylsøkere, om de skulle til Skrolsvik og om vi kunne få filme dem. Vi hadde hyret en ekstra fotograf, Jørn Norstrøm, til å gjøre jobben på flyet, for Tove var i Skrolsvik og filmet forberedelsene på storinnrykk på butikken og i bygda. Hun var på mottaket da de første kom.

Inntil da hadde det altså vært umulig å få kontakt med asylsøkerne. Derfor gjaldt det å opprette kontakt og få telefonnummer til så mange som mulig før dørene ble stengt igjen. Samtidig filmet vi ankomst, reaksjoner og gjorde små intervjuer med UDI-ledelsen og Dag Olsen, som stilte opp for anledningen. Vi forsøkte å få bli værende på mottaket etter at journalistene fra Dagbladet, Nordlys, TV 2, Troms folkeblad osv takket for seg, men vi ble høflig bedt om å avslutte og dra sammen med de andre.

Tove ble likevel værende i bygda noen dager, for å filme scenen der de første kom på butikken (møtet mellom lokalbefolkning og asylsøkere) og for å forsøke å få til en avtale om å få filme på mottaket, men mottaksledelsen sa igjen nei til det.

Begrunnelsen var at de ville gi både asylsøkerne og de ansatte ro i oppstarten. Vi fikk heller komme tilbake til det. Vi samlet det vi kunne av informasjon på butikken, og dro tilbake til Oslo.

Tilgangsproblem

I slutten av januar dro Tove tilbake, uten å ha fått tak i noen på mottaket, de tok rett og slett ikke telefonen. Vi prioriterte at hun skulle bli så lenge det var nødvendig for å komme på innsiden.

Vi kunne ha intervjuet asylsøkere utenfor mottaket, men målet vårt var å komme inn. Ryktene på bygda om hvordan asylsøkerne hadde det og historiene vi hørte fra asylsøkere hun snakket med på butikken, gjorde oss enda ivrigere på å få det til.

Etter tre dagers jobbing fikk vi til slutt et møte med mottaksleder Dag Olsen. Vi satset alt på å få til et tillitsforhold, for vi ønsket virkelig at han skulle slippe oss bedre til både i forhold til asylsøkerne, seg selv og de ansatte.

Vi ønsket å lage en nyansert film som viste dilemmaene og vanskelighetene også fra mottakets side. Det er åpenbart en stor utfordring, på tre ukers varsel, å skulle gjøre klart til å huse personer fra 13 forskjellige land, langt ute i ødemarken på et forblåst gammelt fort, uten å ha erfaring fra slikt arbeid.

På møtet var Dag Olsen lite velvillig innstilt, han sa at han ikke likte journalister, særlig ikke Brennpunktjournalister. Til slutt godtok han likevel at vi kunne møte asylsøkere på området, men uten kamera.

Språkproblemer

Tove hadde allerede fått god kontakt med en asylsøker som kunne engelsk. Hun hjalp oss med å samle folk, i grupper etter nasjonalitet. I to hele dager snakket vi med så godt som alle de 80 som inntil da hadde kommet til mottaket. I hver gruppe var det en asylsøker som kunne oversette til engelsk.

Beliggenheten til asylmottaket, de mange forskjellige nasjonalitetene og tilgangsproblemene gjorde at det ble vanskelig å ha med tolk. Isteden brukte vi de asylsøkerne som kunne engelsk, (men nedla et stort arbeid med å oversette i etterkant.)

Vi var nøye med å understreke for alle at vi ikke skulle filme noen som ikke ville det, og at vi ikke kunne hjelpe enkeltpersoner i forhold til asylsøknaden deres. Alle jeg snakket med var glad for at jeg var der, de sa at det gjorde at de følte at noen brydde seg om hvordan de hadde det. De få som ikke ville filmes sa at det var fordi de var redde i forhold til ting som hadde skjedd dem i hjemlandet – f.eks at ingen måtte vite hvor de var.

Ble kastet ut

Etter et par dager med samtaler med beboerne fikk vi tillatelse av Dag Olsen til å filme utvalgte ting/hendelser. Tove måtte spørre han før hvert opptak. Det var ingen god situasjon i forhold til å kunne observere og dokumentere den virkelige situasjonen på mottaket, men vi tenkte at det var verdt det for å få et tillitsforhold til Olsen. Og at vi kanskje ville få en friere tilgang etter hvert.

Det ble arrangert fotballkamp og fisketur som Dag Olsen ville at vi skulle filme. Senere fikk vi vite av tidligere ansatte og beboere at disse aktivitetene var arrangert for oss, for at det skulle se ut som det fantes aktiviteter på mottaket.

Etter bare et par dagers opptak fikk Tove beskjed om å komme på Dag Olsens kontor. Han sa at hun måtte slutte å filme, og mente at hun sikkert hadde nok til en film nå. Han sa at han hadde fått klager fra beboerne, som ikke våget å si fra at de ikke ville bli filmet. Hun sa at jeg selvsagt tok det alvorlig, men at vi sammen helt sikkert kunne finne en måte å jobbe på som ikke sjenerte noen - hvis han var innstilt på det. Det var han ikke. Hun fikk bare fjerne seg, sa han. Han opptrådte på grensen til truende i dette møtet.

Vi måtte innse at samarbeidslinjen var slutt. Vi hadde håpet at vi skulle komme til en enighet, men var også forberedt på det motsatte. Tove sa at han ikke kunne hindre asylsøkere som ønsket å snakke med meg på sine private områder.

Fra da av kom hun kun når noen inviterte henne. Det gjorde de hele tiden, så problemet ble ikke så veldig stort i forhold til asylsøkerne og deres situasjon.

Men vi hadde håpet å få en dialog med ansatte og ledelse for å få et mest mulig balansert/nyansert bilde av situasjonen. Idet Olsen brøt kontakten og ikke ønsket å stille opp, ble det vanskelig å fortelle og dokumentere hans versjon av virkeligheten.

Dette var et problem for oss, fordi vi lett ville få kritikk for å gi et ensidig og unyansert bilde av forholdene på mottaket ved bare å gjengi asylsøkerenes historie. Men det at en kilde/en part forsøkte å nekte oss å gjøre opptak, kunne ikke medføre at vi stanset prosjektet. Så vi fortsatte, men nå uten å spørre noen om lov. Dag Olsen visste ikke når Tove var eller ikke var på mottaket, men hun sendte han tekstmeldinger idet hun ankom bygda, så han ikke skulle kunne bruke mot oss at han ikke var informert om min tilstedeværelse i området.

Tove ble ikke fysisk hindret i opptakene, men de gangene hun traff på Dag Olsen var stemningen fiendtlig, og han fortalte at han ikke var glad for at hun var der. Hun filmet minst mulig i fellesrommene, for hun var hele tiden redd for å gi han påskudd til å kaste henne ut.

Det var mye frustrasjon på mottaket. Norsk-undervisningen hadde ikke kommet i gang ennå, stedet var preget av inaktivitet og isolasjon. Nesten ingen stod opp før etter kl 12. De bare spiste, sov og stirret i veggen.

Det vanskeligste for asylsøkerne var at de ikke visste hvordan de skulle få hjelp av lege. Nesten alle hadde behov for legehjelp til ett eller annet. En enslig dame kunne nesten ikke se, hun trengte briller. Venninnen hennes hadde blødninger etter voldtekt i hjemlandet. Noen trengte sovemedisiner fordi de hadde traumer som red dem om natten. Jeg hørte om selvmordsforsøk, depresjoner, trangboddhet, utskjelling fra ledelsen og strømbuud over lang tid i den kaldeste perioden av mørketiden. I juleuken hadde det ikke vært noen ansatte eller ledere til stede på mottaket, og strømmen gikk flere ganger. Da blir det helt svart, og veldig kaldt. Mange ble veldig redde.

Alle ville snakke, og ba om hjelp til å finne legen. De visste ikke hvor han var. De forstod ikke hvor og når bussen gikk, eller hvordan de skulle bestille time når de ikke kunne språket.

Alle sa det samme, at det aldri hadde vært noen lege på mottaket, og at helsesøster hadde vært der en gang, men hun forsvant veldig fort. Når de spurte ansatte eller ledelsen på mottaket om hjelp svarte de at lege og helsesøster kommer snart. - I morgen, i morgen. ...

Det skulle ta ca 4 måneder før helsesøster kom. Senere oppsøkte Tove legen og helsesøster og fikk bekreftet at det var riktig det asylsøkerne hadde fortalt. Legen hadde **aldri** vært der, og helsesøster hadde vært der **en gang** på befarings.

Lokalbefolkningen bekymret

Mange ganger tenkte vi at asylsøkerne overdrev når de fortalte historier om hvordan ting var, men nesten alltid viste historiene deres seg å være riktige når vi sjekket dem opp mot andre kilder. Det var likevel vanskelig å forholde seg til, og det var vanskelig få bekreftet den enorme informasjonsmengden Tove ble overøst med. Så enkelte ting har vi rett og slett ikke kunnet fortelle i filmen av mangel på dokumentasjon.

Den andre turen til Skrolsvik varte i 14 dager, og vi ble godt kjent med forholdene både på mottaket og i bygda. Vi oppdaget et skremmende dårlig opplegg rundt asylsøkerne, og tenkte at her kan alt skje – uten at noen av de ansvarlige bryr seg, eller tar ansvar.

Det viste seg at det var noen som brydde seg - lokalbefolkningen. De var veldig bekymret for asylsøkerne. De fortalte om mødre som kom på butikken i ti minusgrader og i sterk vind, med hylende babyer uten annet enn et teppe og tynne klær i vogna. Var det ingen som lærte dem hvordan de skulle kle barna sine på mottaket? Lokalbefolkningen fikk ingen informasjon fra mottaket, og det gjorde at ryktene florerer.

Hva var sannheten og hva slags ansvar hadde egentlig mottaket, kommunen og UDI? Tilbake i Oslo startet vi en **ny fase**. Det var tid for dyp research og undersøkelse av regel og lovverk for opprettelse av asylmottak. Vi forsøkte via UDIs nettsider og kontakt med UDI og andre ansatte på asylmottaket å sette oss inn i og forstå UDIs regelverk.

Det vi fant var uhorvelig mange sider og dokumenter med regler og kravspesifikasjoner for drift av asylmottak. Samtidig var mange punkter i reglene så rundt formulert, eller åpnet for unntak eller skjønn i så stor grad at det var vanskelig å forholde seg til. Reglene, med alle sine unntak og skjønn, gjorde at asylmottakene sto relativt fritt og hadde begrenset ansvar på en rekke felt.

Selv om vi satte oss grundig inn i UDIs regelverk for drift av statlige mottak, og Helsedirektoratets regelverk i forhold til asylmottak, kunne vi i liten grad bruke deres regler som retningslinjer på om driften av asylmottaket Senjehesten fungerte bra.

Vi gikk også gjennom tilsynsrapporter fra andre asylmottak som ligger ute på UDIs nettsider. Men heller ikke disse rapportene ga oss så mye informasjon om hvilke kvalitetskrav som gjelder for norske asylmottak.

Klassisk undersøkende metode

Rune konsentrerte seg om UDIsystemet og undersøkelsene vi gjorde rundt Dag Olsen, selskapene han var involvert i og UDIs tildeling av kontrakt til selskapet Senjehesten. Og vi jobbet sammen om å finne ut hva som var riktig i forhold til historiene vi fikk fra muntlige kilder.

Eksempler på historier:

- Asylsøkerne får ikke legehjelp.
- Dag Olsen driver egen butikk der han selger varer til asylsøkerne
- Asylsøkerne blir nektet å ta bussen
- Mottaksledelsen opptrer aggressivt ovenfor asylsøkerne.
- Asylsøkerne fryser, fordi Olsen vil spare penger på strøm.

- Mottaksledelsen truer folk til å jobbe gratis, hvis ikke vil de ikke få asyl osv...
- Mottaksledelsen nekter å bruke penger på aktiviteter. Det skjer ingenting på mottaket.
- Dag Olsen er en svindler og bedrager. Han har sittet i fengsel for voldsbruk.
- Ansatt har fått sparken etter 1 ½ mnd fordi han protesterte på forholdene.
- Dag Olsen kaller seg daglig leder uten å være det. Kona er det på papiret.

En av de tingene mange i lokalbefolkningen ba oss gjøre, var å sjekke opp fortiden til Dag Olsen. De forstod ikke hvordan UDI kunne gi han oppgaven med å ta vare på folk. Flere i bygda fortalte at de hadde ringt til UDI for å advare om dette.

Vi ventet til litt ut i prosjektet for ikke å være forutinntatt. Etter to måneder gjorde Rune en grundig personundersøkelse av Dag Olsen. Ved å se på skattedata, atekst, eiendomsinfo, informasjon i Brønnøysundregisteret og folkeregisteret, kombinert med å ringe til flere muntlige kilder som bl.a. var oppgitt i de skriftlige kildene, fikk vi en oversikt over Olsens tidligere og nåværende økonomiske aktivitet.

Rune laget først en økonomisk sammenstilling over familieselskapene Dag Olsen var medeier i, og som for øvrig var eid av hans kone, bror og mor. Vi begynte med å gå gjennom selskapenes regnskaper i Bizweb for de siste 10 år. Vi bestilte etterhvert også regnskapene fra Brønnøysundregisteret - for å sjekke revisors merknader.

Revisors merknader til det siste årets regnskaper var svært alvorlige, og påpekte at regnskapet var levert i strid med forskrifter. Det er relativt sjelden å se såpass alvorlige merknader fra revisor til regnskap både for mor- og datterselskap.

En analyse av regnskapene viste at selskapet Senjehesten oppfylte begge kravene i konkursloven til å bli erklært insolvent. Dette selskapet hadde fått kontrakt av UDI til å drive det nye mottaket.

For sikkerhets skyld fikk vi to advokater med mange års erfaring som bobestyrere til å gå gjennom vår regnskapsanalyse og kommentere resultatene. De bekreftet Runes analyse – og en av dem siterte vi anonymt i nettartikkelen ”Konkursbo driver asylmottak”.

Vi sjekket med politikilder om det var noe i påstandene om en tidligere voldsdom og økonomisk kriminalitet. Rune fant ut at Dag Olsen var tidligere straffedømt for voldskriminalitet. Dommene for vold og økonomisk kriminalitet fikk vi utlevert fra tingretten og lagmannsretten.

Vi vurderte lenge om vi skulle publisere hva han var dømt for, og hvor detaljert informasjon vi evt. skulle gi. Vi mente at voldsdommen på 60 dagers fengsel var relevant å publisere fordi den var av relativt ny dato – 5 år gammel – og fordi voldshendelsen hadde skjedd ovenfor en gjest på Senjehesten turistsenter, som han nå skulle drive som asylmottak. Dette var relevant fordi Olsen av flere asylsøkere ble omtalt som truende.

Som mottaksleder var det et krav til Dag Olsen om å levere vandelsattest til UDI for å kunne bli vurdert til den stillingen. Vandelsattesten skulle leveres til daglig leder av selskapet – som viste seg å være hans kone. Selskapet var nemlig overført til henne og hans mor, etter at Dag Olsen hadde fått en dom for økonomisk kriminalitet.

Alle sakene nevnt over og mange flere ble sjekket. De fleste av ryktene viste seg å stemme. Mye ble med i filmen, men noen fikk vi ikke plass til, og andre fikk vi ikke tilstrekkelige kilder til å kunne publisere. Ingen alvorlige påstander i filmen er basert på bare en kilde, slik NOAS (Norsk organisasjon for asylsøkere) hevdet offentlig i etterkant av filmen, og som vi vet at UDI hevdet, i et internt brev til alle UDI ansatte.

I de sakene det var umulig å få skriftlige kilder på hadde vi til gjengjeld minst 3 muntlige kilder, pluss observasjon eller bildebevis. Jeg sjekket også sakene opp mot kilder jeg visste stod Dag Olsen nær og som de andre asylsøkerne mente var Dag Olsens ”darlinger”. De bekreftet påstandene, men ville ikke at jeg skulle gjøre opptak av intervjuene. I tillegg til asylsøkere snakket vi med helsepersonell, kommuneansatte, tidligere ansatte på mottaket, lensmann og politi og folk i bygda.

Mer observasjon og tvil

Mellom andre og tredje tur til Skrolsvik ble vi forvirret. Mottaket ble brukt som et skoleeksempel i aviser. **Se på Skrolsvik, Siv! - der er skepsis snudd til et eksempel på god integrering.** En nasjonal avis hadde ringt Dag Olsen, ordføreren og en asylsøker og spurt hvordan det gikk. Svaret var at det gikk strålende. Var bildet vi hadde dannet oss helt feil? Var vi bare opptatt av de problematiske tingene? Hadde alt blitt bra?

Jeg spurte ordføreren hva som var bra på mottaket. Svarene fikk meg til å forstå at han ikke hadde oversikt over hva som skjedde der. Han hadde bare ikke fått noen meldinger om at det *ikke* gikk bra.

Tilbake på mottaket ble vi raskt overbevist om at opprettelsen av Senjehesten statlige mottak **ikke** var en solskinnshistorie. Asylsøkerne var kraftig provosert over aviser som kom til mottaket og laget historier om hvor bra det gikk. De fortalte at Dag Olsen hadde noen få venner blant asylsøkerne, og at disse fikk fordeler og ble anbefalt når journalister trengte et intervjuobjekt.

Denne gangen hadde vi klart å få en avtale med Dag Olsen. Han tok ikke telefonene mine, men Rune gikk via UDI. De påla han å stille til intervju

Dette intervjuet brukte vi lite fra i programmet, da ting utviklet seg for mye innen filmen skulle publiseres. Vi trengte derfor et nytt intervju senere, fordi filmens sendedato ble forskjøvet. (Årsaken til endringen i sendedato var at vi ønsket å observere asylmottaket over lengre tid, for å se om dette kun var oppstartsproblemer, eller om problemene på mottaket ville fortsette utover mot sommeren og høsten.)

Dermed ble det enda en tur til Skrolsvik.

Nå var det sommer, sol og idyll, men selv om noe hadde bedret seg lå konfliktene rett under overflaten. Gruppen av asylsøkere på mottaket var veldig splittet. Det var de som jobbet gratis for Dag Olsen og samarbeidet med han, kontra dem som ikke gjorde det.

Gruppen som ikke ville jobbe gratis for Dag Olsen, sa at "Dags venner" fikk fordeler som dobbeltrom, fest og alkohol, hjemme hos mottakslederen . Turer til Finland ble spandert. Folk fra den gruppen som var positive til Dag, fortalte hvor bra alt hadde blitt. Samtidig var andre redde, og følte seg truet. Mange sa at Dag Olsen truet dem til å være greie, ved å hevde at han kunne påvirke asylsøknadene deres, akkurat det punktet sylsøkerne er aller mest engstelig for. Disse historiene fikk vi også bekreftet fra asylsøkere som utad stod Dag Olsen nær.

Etter sending ble vi kritisert av Noas og UDI for å ha laget et ensidig program som kun fokuserte på negative sider og ikke tok hensyn til at flere asylsøkere oppfatter mottaket positivt.

Vi er skeptiske/kritiske til NOAS kritikk. NOAS representant var, etter programmet, **en** dag på mottaket sammen med UDI og snakket med enkelte asylsøkere. Vi var der over en lengre periode, og vi snakket med ALLE asylsøkerne. Mange av de "positive" bekreftet historiene de "negative" fortalte, men de ville ikke filmes.

Vi vet at en gruppe asylsøkere som ønsket å snakke med NOAS ikke fikk anledning til det. Denne gruppen asylsøkere – vel 50 personer - skrev etter programmet en klage til UDI der de tok opp de problematiske forholdene til mottakslederen og negative sider ved mottaket.

Klagebrevet fra høsten 2009 ble omtalt i en kort oppfølgings reportasje NRK Brennpunkt sendte november 2009. Der viste vi fram hvordan asylsøkerne og bygdefolket stadig er bekymret for forholdene ved asylmottaket, og hvordan UDI og Dag Olsen tilslutt gjennomfører et informasjonsmøte/folkemøte for å bedre kontakten og informasjonsstrømmen til lokalbefolkningen.

I denne reportasjen forteller UDI at de skal svare på klagebrevet fra asylsøkerne. UDI har i ettertid likevel valgt ikke å svare på de konkrete klagene, men besluttet i stedet å flytte asylsøkeren som hadde skrevet og sendt klagen på vegne av de andre asylsøkerne. Tre andre asylsøkere som også har kritisert Dag Olsen offentlig på NRK Brennpunkt, har UDI senhøsten 2009 flyttet fra mottaket "for å skape ro".

NRK Nordnytt og Troms Folkeblad har hele høst fulgt utviklingen på Senjehesten og har hatt flere egne reportasjer.

Etter nye negative hendelser på Senjehesten, der flere asylsøkere i juletiden forlot mottaket med sine små barn, pga forholdene der, skrev troms Folkeblad følgende i en lederartikkel januar 2010:

Leder Troms folkeblad

Urolig nødhavn

Det er opprørt vann i det som skal være ei nødhavn for mennesker i nød og krise. Det er all grunn til å spørre seg hvorfor.

Publisert: 07.01.2010 kl. 03:59

Vi har tidligere kritisert UDI for å ha tvunget igjennom etablering av et mottakssenter på for kort tid og med for dårlige forberedelser. Det er på høy tid at UDI nå setter av tid og ressurser til å gå grundig gjennom alt som har med Senjehesten og alt som har med egnethet for behandling av folk som trenger hjelp.

Vedlegg 1

Publisering, og samarbeid med nyhetsavdelingen, nrk Troms og nrk.no

I tiden før publisering samarbeidet vi med nyhetsavdelingen i NRK, nrk Troms og nrk.no. David Vojislav Krekling i nrk .no jobbet full tid med saken i 14 dager før sending, og gjorde egne undersøkelser med utgangspunkt i vårt arbeid. Krekling og flere i nyhetsavdelingens arbeid resulterte i mange saker, vi nevner noen.

Fra Dagsnytt sendedatoen 01.09

INN

Utlendingsdirektoratet har hatt det så travelt med å oppretta nye asylmottak at dei ikkje har sjekka om kommunane kan gje eit godt nok helsetilbod til asylsøkjjarane.

Det seier ordførarane i dei 13 kommunane som i 2009 har fått vedteke, eller oppretta, asylmottak, til NRK.

En av dei er ordførar i Ørskog kommune i Møre og Romsdal, Thorbjørn Fylling:

UT:

Reporter Frida Johansen, Siri Gjørtz og David Krekling.

Meir i Brennpunkt på NRK 1 i kveld kl 21.30.

Vedlegg 2 Dagsnytt sak

Vedlegg 3 sak på nrk.no

Dagsrevyen og nrk Troms hadde også saker fra morgenen.

Dagsnytt 18 hadde debatt 01.09.09

Dagsnytt 18. 01.09.09

INN:

Kommunene blir ikke spurt om de har et godt nok helsetilbud til asylsøkere i nye mottak. Som du hørte i Dagsnytt så føler 13 ordførere som i 2009 har fått opprettet eller vedtatt asylmottak i sine kommuner seg overkjørt av UDI. Innvandringspolitisk talsmann i Høyre, Bent Høie sier dette strider med UDIs retningslinjer:

Vedlegg 4 Dagsnytt 18

Saken skapte mange reaksjoner.

Flere politikere reagerte sterkt på dokumentaren. Vi gjorde et arbeid med å sørge for at politikere fra alle partier fikk sett filmen før publisering, selv om det var midt i en travel valgkamp. Mange hadde ikke tid til å komme inn til NRK for å se, så nettmedarbeider Beate Riiser Larsen dro til og med ut med DVDer, og ventet mens politikerne så den. Noen av de umiddelbare reaksjonene kom med i en av nettsakene og i Dagsnytt 18.

Vedlegg nr 5 Nettsak "Senjehesten må stenges" + 12 nettartikler

Saken ble også fulgt videre i dagene etter sending.

Dagsrevyen 2/9-09:

*INN: Rekordmange asylsøkere oppsøker Norge i jakt på trygghet og et bedre liv. Gårdagens Brennpunkt viste hva som skjer hvis et selskap på randen av konkurs får drive et av de nyoppretta asylmottakene. (Dokumentaren avslørte **dårlige** forhold.)*

Vedlegg 6 Dagsrevy morgen

Aviser over hele landet skrev saker etter publisering. Et søk på ”Senjehesten” på Retriver fra sendedato frem til i dag gir rundt 50 treff.

Vedlegg 7 Div Avissaker

Vedlegg 8 Politisk kvarter 01.09.09

I tillegg kommer alle nettsaker.

2. Spesielle erfaringer

Det var en anstrengende sak å jobbe med på grunn av alle ryktene, skjebnene, telefonene til alle døgnets tider og mailene fra folk som følte seg truet og hadde det vanskelig. Det var også ubehagelig å være så uønsket på mottaket, og allikevel gå inn dit igjen og igjen.

Samtidig var det meget verdifullt å være så mye ute i felten, istedenfor å sitte inne på kontoret å undersøke noe som skjer langt borte. Gjennom en slik metode opparbeider man seg en utrolig oversikt over det som skjer, og en unik mulighet til å dokumentere hendelser når de faktisk skjer. Men hvis vi ikke hadde vært to som samarbeidet så godt, og som fant en fin måte å organisere arbeidet på ville vi ikke ha kommet så langt. Vi arbeidet parallelt med, og når vi sammenstilte våre funn ble det mulig å komme langt dypere i hver enkelt påstand. Det var også veldig fint å ha en å ringe til/spille ball med, som var like engasjert i saken, når det buttet imot.

Uten at ledelsen i Brennpunkt hadde tatt sjansen på å si så raskt ja til prosjektet, uten å vite hvor det kom til å ende/hva som ville bli resultatet, ville det naturligvis også vært umulig å gjennomføre. De lot oss dra til Skrolsvik på ubestemt tid, uten at vi visste om vi kom til å få tilgang. Cecilie Ellingsen var der på telefon når Tove hørte tunge skritt i snøen utenfor det åpne vinduet på den nedlagte skolen der hun sov. Greit å ha noen å snakke med, mens hun hentet en kniv for å forsvare seg. Dagen etter viste seg at det var snakk om reinsdyr . . .

Vi tror at det var avgjørende for prosjektets gjennomslagskraft at vi fikk til en sterk tilstedeværelse. Kanskje ville ikke så mange blitt så engasjert i saken, hvis vi ikke hadde vært til stede under hele prosessen. En slik tilstedeværelse krever en systematisk planlegging. Like viktig var det gravearbeidet vi gjorde, for å kunne sette det vi så i perspektiv og for å dokumentere påstandene som kom frem.

Det var en enorm respons på prosjektet hos publikum. Vi har lært at folk i Norge ikke er likegyldige til hvordan asylsøkerne som kommer hit til landet blir behandlet. Vi maktet å gi

denne dokumentaren en genuin dokumentasjon, den ble relevant for alle, og den fikk ingen politisk slagside.

Vi ønsker å følge denne saken videre, og sannsynligvis lage en stordokumentar til. Saken har fått få konsekvenser for UDI og mottaksledelsen, mens de som stod frem og fortalte om forholdene har blitt straffet ved å bli tvangsflyttet til andre mottak, eller de har blitt sendt ut av landet.